De adder in zijn omgeving,

door R. SCHUT, Meppel.

Het ruige Drentheland herbergt een veelheid aan natuurschoon, die niet behoeft onder te doen voor de rest van ons land. Vooral voor de liefhebber van het kruipend gedierte, t.w. Amphibieën en Reptielen is hier de tafel rijkelijk gedekt. Kikkers, padden, salamanders, hagedissen, slangen, ze bevolken deze gebieden ; de ene soort veelvuldiger dan de andere, al naar gelang van hun zeldzaamheid en de voor hen noodzakelijke levensvoorwaarden. Vooral de reptielen zijn hier op hun plaats.

Het meest door mij bezochte gebied is wel de streek Havelte en omgeving. Daar vindt men vennen, bossen, heidevelden, zandverstuivingen, veenderijen, kortom een ruig en wild landschap, waar men ongestoord kan zwerven en van de interessante jacht op reptielen en amphibieën kan profiteren. Bij de meeste excursies ben ik wel in aanraking gekomen met adders en naar aanleiding daarvan werd me verzocht dit dier eens nader onder de loupe te nemen, aan welk verzoek ik hierbij gaarne voldoe.

De **Adder** (Vipera bérus L.) bewoont in niet geringen getale deze streken en dikwijls betrapte ik ze, zich zonnend op een warme droge plaats. Zoiets is een sensatie op zichzelf, het mooiste van de reptielenjacht. Het moet warm weer zijn, want evenals voor alle reptielen is zonnewarmte voor de adder een even belangrijke le-

Adderpaar in copula. Foto H. Fischer.

vensvoorwaarde als voedsel. Bij slecht weer heb ik ze vrijwel nooit waargenomen, wel als het broeierig warm en toch niet zonnig was. Echter wanneeer het nogal winderig was, waren ze alleen op zeer beschutte plaatsen te vinden. Het komt me daarom voor, dat een adder een hekel heeft aan wind en alleen de zon wil voelen of de broeierige warmte van z'n schuilplaats. Wanneer ik ze ving of waarnam, lagen ze zich steeds te zonnen of waren bij mijn nadering juist aan de haal gegaan.

Tot nu toe heb ik nog geen jagende adder mogen verrassen, wat trouwens volgens Brehm wel klopt, omdat daar dit dier als nachtdier wordt aangemerkt, dat de jacht in de schemering en 's nachts uitoefent. Dit komt me heel aannemelijk voor, daar de muizen, waarvan ze hoofdzakelijk leeft, toch ook overwegend 's nachts in de weer zijn ; trouwens, een adder zou ze best in hun holen kunnen opzoeken. Het is de moeite waard daar toch eens naspeuringen naar te doen, hoewel het niet mee zal vallen een nachtdier en dan nog wel een slang in de duisternis na te gaan. Hoewel men over 't algemeen de adder liefst zag uitgeroeid, omdat ze een slang, en bovendien giftig is, meen ik te mogen zeggen dat ze als nuttig dier gevoegelijk in stand mag worden gehouden, evenals alle andere dieren, die tezamen de levende stoffering van de natuur vormen. Ze leeft immers van muizen, waarbij ze het nogal precies schijnt te nemen. Of het regel is, weet ik niet, maar vele adders willen in gevangenschap alleen veldmuizen eten en weigeren ieder ander voedsel. Dat zal waarschijnlijk afhangen van hetgeen ze gewend zijn voor prooi te nemen in haar eigen omgeving. Jongen van op de grond broedende vogels worden niet versmaad en dat zal haar door de mens, die het zelf o zo precies neemt, beslist zwaar worden aangerekend. Met dat nestroven zal 't wel niet zo'n vaart lopen, want de adder is in ons land nogal zeldzaam over 't algemeen. Plaatselijk kunnen ze veelvuldig voorkomen. Te oordelen naar de verhalen, die ik van sommige boeren over deze dieren te horen kreeg, zou men menen, dat ze een ware plaag vormen. Ik geloof wel, dat ze in Drenthe talrijk zijn te noemen. Wanneer het weer geschikt is, zijn er per dag verscheidene waar te nemen, natuurlijk als men de daarvoor geschikte plaatsen neemt. Ik reken dit op een stuk of vier. De waarnemingen gedurende een heel jaar zijn moeilijk na te gaan en ik zal me daaraan dan ook nietwagen, hoewel ik geloof, dat wanneer men dagelijks in 't veld was, men versteld zou staan van het resultaat. Men zou dan een veel beter overzicht hebben.

Ik ving de adder meest, zoals ik reeds opmerkte, bij zonnig weer en liefst op een ruige plaats meest begroeid met hoog dor gras. Merkwaardig is, dat ik steeds meer ♀ dan ♂ ving. Ze zijn nogal gemakkelijk uit elkaar te houden door de kleur. De ♀ zijn over 't algemeen bruin, de ♂ groen getint, waardoor de laatste verward kan worden met de onschuldige Ringslang (Natrix natrix L.). In de kleur is echter dikwijls veel variatie, meest in die der ♀ voor zover ik kan nagaan. Ik vond exemplaren, die geelbruin, chocola-

debruin, donkerbruin en grijsbruin waren. De kleuren kunnen soms zodanig zijn, dat men omtrent het geslacht in twijfel verkeert. In de kleur der ♂ kon ik nooit veel variatie merken, deze was meest stabiel. Men zou zeggen, dat de dieren moeilijk zijn te vinden, daar hun kleur veel met die van de omgeving overeenkomt ; dit valt echter mee. Wanneer een adder zich zont, ligt ze op een open plaats en valt dan gemakkelijk in het oog, vooral wanneer ze zich bij verontrusting gaat bewegen. Om het dier te vangen, moet men er gauw bij zijn, want de grote schuwheid doet het direct aan de haal gaan. De verhaaltjes, dat een adder eigener beweging een mens aanvalt zijn grotendeels onwaar. Wél wanneer ze in de verdrukking komt, b.v. als men er op trapt, maar dan is het toch dunkt me meer dan tijd, van zich af te bijten ! Er zullen kwaadaardige exemplaren zijn, die bijten naar iets onbekends wat hun in de weg komt en waarvan ze schrikken, maar regel is het niet. Dat past meer bij de gladde slang (Coronélla austríaca L a u r.) die zeer bijtlustig is.

De adder gaat bij het vangen nogal te keer. Wanneer ik mijn schoen erop zet, zodanig, dat ze niet beschadigd wordt en ook niet weg kan komen, bijt ze daarin onophoudelijk tot ze met opengesperde bek naar me blijft kijken. Bij een geringe beweging wordt de aanval herhaald. Spoedig komt ze wat tot zichzelf en zoekt een ontspanningsmogelijkheid. Ik maak hiervan gebruik door een linnenzakje voor de kop te schuiven, waar ze met een stokje wordt ingeloodst. Wanneer de kop erin is, gaat de rest er gemakkelijk achteraan. Bij de ringslang maakte ik soms mee, dat het gevangen dier zich dood hield, doch nooit bij de adder. Beiden spuwen dikwijls tijdens het transport het voedsel uit, dat ze eventueel bij zich hebben.

Het gif is voor de adder het verdedigingsmiddel, dat tevens dient om de prooi te verlammen of te doden. Dat dit gif inderdaad gevaarlijk is, is genoegzaam bekend. Nog onlangs vertelde me iemand die het weten kan van een man, die plus minus 30 jaar geleden door een adder was gebeten in een van z'n benen, en thans nóg aan dat been gedeeltelijk verlamd is, en tevens half blind is geworden door de werking van het gif. De mensen zijn er dan ook nogal bang voor, ook al zijn dergelijke dingen hun niet bekend. Vaak zijn de verhalen hierover sterk overdreven. Een giftige slang toch is in ons land een unicum en het zou een wonder zijn als zoiets niet van een franje werd voorzien. De praktijk wijst uit, dat in ons land het aantal sterfgevallen tengevolge van adderbeet zeer gering is. Natuurlijk is het geraden, bij een eventueel geval direct een arts in de arm te nemen. Het is dan goed te weten, of men werkelijk door een adder gebeten is, of wel door een andere slangensoort. In het laatste geval krijgt de zaak een komische kant, in het eerste geval weet men ook eens wat een adder eigenlijk precies is ! Leerzaam is 't dus in elk geval. Voorzichtigheid voorkomt echter veel narigheid. Hoewel het soms een halve centimeter scheelde, ben ik nooit gebeten, terwijl ik toch verschil-

lende flinke adders bij de „lurven" heb gehad, waarvoor men werkelijk zou moeten oppassen.

Na de winterslaap — die van het najaar tot het voorjaar duurt, al naar gelang de weersgesteldheid het mogelijk maakt voor de dag te komen — valt de paartijd. Bij de paring houden beide dieren elkaar omstrengeld, waarbij bevruchting kan plaats hebben. Ongeveer in Augustus komen de eieren, waaruit direct jongen kruipen. De adder is dan ook z.g. levendbarend. De jonge adders zijn ongeveer 15-20 cm lang, ze gelijken sprekend op de ouders en gaan direct hun eigen weg. Hun aantal varieert van 5 tot 15. Natuurlijk blijven er niet zoveel over als er geboren worden, want ieder dier heeft z'n vijanden, ook de adder. Toch blijven er nog genoeg over, om tot schrik van velen en tot genoegen van weinigen, onze heidestreken te bewonen. En we moeten haar dat plaatsje gunnen evenals alle andere dieren, want ze zijn ook 'n stukje van het grote geheel, waarbuiten wij, natuurliefhebbers, niet kunnen leven.

Enige minder algemene inheemse reptielen en amphibieën in de vrije natuur,

door W. G. C. Onstenk, Maastricht.
met twee foto's door J. Th. ter Horst

Er zullen weinig terrariumliefhebbers zijn, die niet gedurende korte of lange tijd Muurhagedissen (Lacérta murális), Vuurpadden (Bomina bombina), Vroedmeesterpadden (Alytes obstétricans) of Vuursalamanders (Salamándra salamándra) in hun terraria hebben verzorgd. Deze dieren waren vooral vóór de oorlog gemakkelijk in de handel verkrijgbaar. Tegenwoordig ziet men ze weer meer en meer in de aquariumwinkels verschijnen.

Nu weten de meesten van mijn lezers wel uit de literatuur, dat deze dieren, zij het dan ook zeldzaam, in ons land voorkomen, en wel speciaal in Zuid-Limburg.

Daar ik zelf in dit door de natuur zo rijk bedeelde gebied van ons land woon, was ik meer dan eens in de gelegenheid die dieren in hun natuurlijke omgeving en in volle vrijheid waar te nemen. Doch alvorens ik U hier een en ander van vertel, één opmerking: Mochten er onder mijn lezers zijn, die hun vacantie in het uiterste Zuiden van ons land willen doorbrengen, dan zou ik ze uit naam van alle natuurvrienden willen toeroepen: **laat deze voor ons land zo zeldzame dieren ongemoeid!** Wenst U deze soorten te verzorgen of te kweken, koop ze dan liever bij de handelaar. Die krijgt de beestjes toegestuurd uit delen van Europa, waar ze zeer talrijk zijn, maar verarm onze natuur niet, want de kans op uitroeiing is niet denkbeeldig!

Laat ik beginnen met de **Muurhagedis.** Dit dier is in de omgeving van Maastricht nog op oude muren te vinden. Ook moet het voorkomen op de ruïne te Valkenburg. Het dier schijnt de voorkeur te geven aan verlaten en vervallen bouwwerken boven het leven in de ongerepte natuur. Ik ben nieuwsgierig of deze hagedis het in de toekomst in Maastricht zal blijven volhouden, want men is van gemeentewege bezig onze oude „kazematten" te veranderen in plantsoenen, waarvoor geweldige hoeveelheden aarde moeten worden omgezet, terwijl de voegen van de oude muren, waartussen zo schilderachtig de wilde planten groeiden, met cement wor-